

PRÒLEG

Piero Berni

Des de l'any 2009, l'Institut d'Estudis Catalans, com a membre de la Unió Acadèmica Internacional, en col·laboració amb l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, edita i publica els volums relatius a l'epigrafia amfòrica i als centres de producció de la franja litoral central de Catalunya, amb el propòsit de recollir i promoure l'epigrafia menor procedent dels nostres principals jaciments arqueològics. Fins al present volum, s'havien publicat tres treballs sobre la producció amfòrica en territoris propers a àrees suburbanes de dues ciutats romanes capitals de la Laietània occidental, amb els quals es va posar de manifest l'enorme riquesa epigràfica i arqueològica d'aquesta zona avui absorbida pel radi i extraradi de la ciutat de Barcelona. El primer volum, de Montserrat Comas i Solà, fascicle 2 del Corpus Internacional, es va publicar el 1997 i va estar dedicat a la ciutat romana de *Baetulo*, al subsol del centre històric de Badalona. Jo vaig tenir l'oportunitat, com a epigrafista de l'*Instrumentum Domesticum Inscriptum*, de participar, al costat de Cèsar Carreras, en els dos volums següents, sobre les terrisseries del Pla de Barcelona (fascicle 15, any 2009) i les del potent consorci industrial situat a la desembocadura del Llobregat (fascicle 18, any 2013). Com a resultat d'aquests treballs es va poder reunir i documentar una ingent quantitat d'inscripcions sobre àmfores que va venir a confirmar el caràcter industrial de l'economia del vi en el vessant occidental de la Laietània per un període cronològic que se situa a l'època tardorepublicana i l'inici de l'alt imperi.

La gran quantitat d'inscripcions documentades amb aquests tres treballs van confirmar les sospites i primeres idees que s'havien formulat des d'inicis dels anys seixanta, quan arrenca

aquesta línia de recerca amb merescut entusiasme en defensa del paper protagonista del vi laietà per a l'economia global romana. En aquest sentit, és de justícia destacar la figura entranyable de Ricard Pascual Guash, pioner a col·locar les bases de la recerca arqueològica a Catalunya relativa a les àmfores tarraconenses. En el seu primer treball, publicat l'any 1962 amb el títol *Centres de producció i difusió geogràfica d'un tipus d'àmfora*, es van donar a conèixer aquestes novetats al VII Congrés Nacional d'Arqueologia, celebrat a Barcelona dos anys abans. La importància dels seus descobriments per als estudis d'economia romana va ser corroborada el setembre de 1969, quan André Tchernia va entrar en contacte directe amb els materials amfòrics dels museus d'Empúries, Barcelona, Caldes de Montbui i Mataró, durant una estada científica duta a terme a Catalunya, i els resultats de la qual es van publicar el 1971 sota el títol «Les amphores vinaires de Tarraconaise et leur exportation au début de l'Empire» (*Archivo Español de Arqueología*, 44).

Un any després, el 1972, André Tchernia i Fausto Zevi van publicar conjuntament una detallada síntesi sobre la presència d'àmfores Dressel 2-4 de la Tarraconense i de la Campània a Òstia per a les actes del col·loqui de Roma «Recherches sur les amphores romaines». Els autors es van adonar de l'alta concentració dels materials tarraconenses a Òstia en nivells arqueològics d'època julioclaudia, com si els nostres vins haguessin estat consumits directament de *côte à côte*, competint amb força enfront dels de les altres províncies romanes sota una disputada concurrència comercial. La línia de recerca es va consolidar internacionalment el 1974, durant la celebració a Roma del col·loqui «Méthodes classiques et méthodes formelles dans

l'étude typologique des amphores». L'acte va comptar amb la participació de Ricard Pascual, que, amb la seva ponència «Las ánforas de la Layetania» (publicada el 1977), va posar de manifest la importantíssima producció alfarera d'aquesta regió, amb veritables indústries ceràmiques dedicades a la fabricació d'àmfores, i amb una riquesa epigràfica considerable que acabaria de donar forma el 1991 a la seva magna obra *Índex d'estampilles sobre àmfores catalanes*. L'any 1985, els investigadors francesos Martine Corsi-Sciallano i Bernard Liou van publicar l'estudi monogràfic més important sobre derelictes amb carregament de Dressel 2-4 tarraconense en el Mediterrani occidental («Les épaves de Tarraconaise à chargement d'amphores Dressel 2-4», a *Archaeonautica*, 5).

Aquest treball ha estat i continuarà sent un pilar fonamental per confeccionar els *corpora* epigràfics, en proporcionar-nos les cronologies més precises amb les quals datar les fases d'activitat industrial de les nostres terrisseries, prenent en consideració la procedència dels segells. Tampoc no podem deixar passar de llarg *La producció d'àmfores romanes a Catalunya*, de l'any 1988, per Jordi Miró i Canals (BAR International Series, 473), treball de síntesi imprescindible en la matèria, on es van posar per primera vegada en ordre i amb clara visió de conjunt totes les dades arqueològiques, tipològiques i epigràfiques conegudes fins a aquesta data, per dur a terme una completa anàlisi sobre la dinàmica socioeconòmica del vi de la Tarraconense oriental al seu espai històric i geogràfic. Finalment, crec necessari esmentar la meua contribució del 2015 a *Archivo Español de Arqueología*, núm. 88, amb un estudi revisionista sobre la Dressel 2-4 tarraconense, ara anomenada Dressel 3-2 laietana, després d'haver demostrat que la forma 2 de cos fusiforme és l'evolució posterior a la forma 3 de cos bombat. Partint d'aquesta premissa hem posat en mans de l'investigador un mètode descriptiu de classificació tipològica que ajuda a obtenir datacions relatives observant, per exemple, la grandària dels pivots. Amb el nou criteri, ara és possible datar l'epigrafia associada, la presència de la qual a les àmfores serveix de fòssil director tant a l'arqueòleg com a l'epigrafista per posar en ordre les diferents fases d'activitat d'una terrisseria amb els seus protagonistes.

Avui, sis anys després, tenim a les mans un nou volum de la col·lecció dedicat a les comarques del Vallès Occidental i del Vallès Oriental, dues re-

gions veïnes situades darrere de la línia de costa laietana entre les desembocadures dels rius Llobregat i Tordera; dues àrees de l'interior sota la influència romana de les ciutats costaneres de *Barcino*, *Baetulo* i *Iluro*, amb la qual va mantenir una estreta relació econòmica i social, tal com es posa de manifest, una vegada més, amb el present treball, gràcies a les contribucions d'especialistes en diverses matèries.

Per als que ens dediquem a aquesta temàtica, l'estudi general dels segells i terrisseries del Vallès (Occidental i Oriental) era una assignatura pendent que es demorava més del compte. L'enorme quantitat de dades aportades en nombrosos treballs sobre les altres zones ja esmentades, a les quals caldrà sumar la importantíssima comarca del Maresme, pendent de recopilar per al proper projecte de l'IEC, havien enfosquit i restat atenció al valor històric, per a l'economia del vi laietà, dels territoris de les comarques de l'interior. El potencial econòmic del Vallès Oriental es podia percebre fàcilment ja el 1977 amb les novetats de Ricard Pascual relatives a les terrisseries de Caldes de Montbui (carrer de Balmes, carrer d'Espartero, Museu Thermalia de Caldes), finca de Carerac, Sant Miquel de Martres o de Baduell, Can Vendrell, Can Cabot (Santa Eulàlia de Ronçana) i Can Collet (Llinars del Vallès). Igualment, a través de les fonts literàries llatines per la coneguda cita de Plini (*Naturalis Historia*, XIV, 71), d'especial rellevància per la denominació d'origen laurionense, és a dir, una regió vinícola de prestigi que diversos especialistes havien suggerit de situar en un sector central de la comarca del Vallès Oriental. També comptàvem amb alguns estudis capaços de contextualitzar arqueològicament l'activitat vinícola i alfarera a la comarca del Vallès Occidental amb documents epigràfics. L'exemple més ben conegut és la producció de vi i àmfores de la vil·la romana altimperial de Can Feu (Sant Quirze del Vallès), excavada entre el 1987 i el 1989 i objecte de diverses publicacions per part de Joaquim Folch Soler al costat d'altres coautors.

Tots aquests temes del passat tornen a ser ara d'actualitat amb aquest volum. La revisió i posada al dia de les dades, les novetats epigràfiques i els nous enfocaments interpretatius permeten abordar amb més garanties els problemes relatius als processos econòmics i socials que van influir en el desenvolupament d'aquest territori en època romana altimperial com a partícip del florent i lucratiu comerç dels vins de la Laietània.